

НАПРЯМ 6. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Ємець Вадим Вікторович

кандидат економічних наук,

докторант кафедри економічної теорії

та конкурентної політики,

Київський державний торговельно-економічний університет

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-392-0-31>

ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Формування тіньового сектора стоїть в одному ряду з іншими системними економічними явищами, такими як: негативні структурні перетворення, слабка інвестиційна привабливість та ділова активність, низькі економічні рейтинги, дорожняча позикового капіталу, катастрофічний відтік людського капіталу. Усе це наслідки військових дій що мають місце в Україні.

Рівень тіньової економіки в Україні станом на кінець третього кварталу 2023 р. був на рівні 32 % ВВП (показник не включає кримінальну економіку та економіку домогосподарств). Для порівняння: рівень тіньової економіки у розвинених країнах (США, Швейцарія, Японія, Німеччина) знаходиться в межах 7–16 %. Найбільша концентрація тіньових операцій, за оцінками МЕРТ, перебуває в таких сферах, як: фінансова та страхова діяльність (49 % ВВП), транспорт та складське господарство (45 %), операції з нерухомістю (39 %); менш «тіньовими» в Україні є: сільське, лісове та рибне господарства (6 %), оптова та роздрібна торгівля (20 %).

Серед причин цього явища – значний податковий та регулятивний тиск. Не випадково тінізація економіки підвищується в періоди економічного занепаду (як це було в Україні в 2014 р. та 2021 р. – за підрахунками МЕРТ рівень тіньової економіки сягав 40 % ВВП порівняно з 30–35 % роком раніше), коли перед великою кількістю суб'єктів економічної діяльності виникає вибір – збанкрутувати або займатися бізнесом у тіні.

Подолання «тіні» є досить важливим завданням для влади, оскільки її мінімізація може миттєво покращити низку номінальних та реальних економічних показників. Так, якщо детінізація економіки дасть приріст ВВП лише статистичний (оскільки фактично тінізована економіка функціонує, але не відображається в офіційних даних), то доходи центрального та місцевого бюджетів реально можуть збільшитись, бо детінізація матиме своїм наслідком нарощування податкових надходжень від розширення «світлої» бізнес-діяльності.

Очікується, що заходи щодо подолання «тіні» будуть спрямовані на підтримку економічного відновлення. Тут мова йде про спрощення податкових процедур та зниження, у перспективі, податкового навантаження; зниження державного регуляторного впливу через скорочення функцій низки органів влади та обмеження державного нагляду за сферами, які в ліберальній логіці повинні покладатися на «руку ринку» (енергетика та ЖКГ, торгівля ліками та медицина, громадський транспорт та освіта тощо); ще один напрямок економічної лібералізації має стосуватися роботи «олігархічних» структур. У цій частині мова йде про посилення конкуренції, репатріацію капіталу та формування державних фондів розвитку.

Розглянуті заходи, як і попередні спроби, мають скоріше фрагментарний характер, хоч і включають елементи системності, оскільки не містять інтенції до подолання кризи управління та відновлення державних інституцій. Швидше за все їхнє впровадження, як і раніше, матиме певний позитивний ефект

на початку реалізації та його зниження в міру адаптації учасників до нових умов.

Реальне подолання тіньової економіки можливе лише за умов побудови належної роботи державних інституцій та мінімізації латентного управління, і навіть переходу на стратегічні орієнтири управління країною з виваженим використанням інструментів адміністративного впливу.

Література:

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2023 р.
2. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки: затверджені Наказом Міністерства економіки України 18 лютого 2009 р. № 123.
3. Gutmann P. M. The Subterranean Economy. *Financial Analysts Journal*. 1977. № 33.
4. Tanzi V. *The Underground Economy in the United States Abroad*. Lexington, Mass: Lexington Books, 1982. 70 p.
5. Тіссен У. Тіньова економіка: методи прогнозування, проблеми кількісної оцінки та висновки для економічної політики. Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд зсередини. Київ, 1997. С. 61.
6. Feige E. A new perspective on macroeconomic phenomena: the Theory and measurement of the unabsorbed sector in the US economy. *Causes*, 1980.
7. Турчинов О. В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. Київ : АртЕк, 1995. 300 с.